

РАЗВІЦЦЕ ЗДОЛЬНАСЦІ ДЗЯЦЕЙ ДАШКОЛЬНАГА ЎЗРОСТУ ЎСПРЫМАЦЬ ТВОРЫ МАСТАЦТВА

Уводзіны. Фарміраванне ў дзіцяці цікавасці да чытання, патрэбы і жадання іх разглядаць адбываецца цалкам натуральным чынам у ўмовах, калі ён знаходзіцца ў асяроддзі, у яком чытаюць, у абстаноўцы павагі да кнігі пісьменнікаў і непасрэдна ў асяроддзі кніг. Пры азнаямленні дзяцей дашкольнага ўзросту з мастацкай літаратурай адбываецца развіццё разумовых здольнасцей, фарміраванне элементарнага мастацкай слоўнай творчасці. У цяперашні час у сістэме дашкольнай адукацыі адбываюцца змяненні ў галіне патрабаванняў да арганізацыі адукацыйнага працэса і ўмоў рэалізацыі адукацыйнай праграмы. У сувязі з гэтым, пры планаванні работы з дзецьмі патрэбна ўлічваць змяненні, звязаныя з рэфармаваннем сістэмы адукацыі і, як мага больш звяртаць увагу на ўнутраны свет дашкольнікаў.

Асноўная частка. Асаблівасцям успрымання мастацкай літаратуры дзецьмі дашкольнага ўзросту прысвечаны працы Л. С. Выгоцкага, Л. М. Гуровіч, А. В. Запарожца, Н. С. Карпінскай, А. І. Нікіфаравай, С. Л. Рубінштэйна, Б. М. Цяплова, Я. А. Флёрынай. Праблемах успрымання мастацкіх твораў прысвячаюць свае працы многія навукоўцы, у ліку якіх І. А. Зімова, А. І. Нікіфарова, М. І. Амарокова, Н. М. Святоўская. Падчас слухання літаратурных твораў у дзяцей дашкольнага ўзросту назіраецца асаблівая цікавасць да іх гучання. Па сцвярджэнні К. І. Чукоўскага, маленькіх дзяцей цягне да рытмічнага гучання вершаў, казак, бадзёрага скандавання лічылка і заклічак. Успрымаючы вобразную мову твораў, дзіця адначасова авалодвае вобразнасцю і прыгажосцю роднай мовы. Па сцвярджэнні А. В. Запарожца, для правільнага разумення мастацкага твора дзіцем, ён павінен ставіцца да яго, як да выявы, рэальных з'яў і прадметаў [1]. Мастацкая літаратура — адна з найважнейшых крыніц ўсебаковага развіцця асобы дашкольніка. Ва ўстанове дашкольнай адукацыі ўспрымання твораў мастацтва ў дашкольнікаў адбываецца ў працэсе перасказу, выразнага чытання іх педагогам. На думку даследчыка М. Р. Львова, успрымаючы мастацкі твор на слых, дашкольнік праз форму, арыентуючыся на міміку, інтанацыю, жэсты пранімае ў сутнасць ўсяго твора [2]. Калі дарослыя праяўляюць цікавасць да кніг, чытаюць і кажуць пра іх, а дома або ў дзіцячым садзе маецца невялікая бібліятэка, дзецьмі даволі хутка засвойваецца мадэль паводзін, дэманстраваная бацькамі або педагогамі. Адна з асноўных задач азнаямлення дзяцей дашкольнага ўзросту з мастацкай літаратурай — гэта фарміраванне цікавасці і любові да кнігі. Зацікавіцца дашкольнік можна прыгожай вокладкай, цікавасцю да кнігі другога дзіцяці ці нейкі асабісты фактар можа паўплываць на яго рашэнне. Але, каб сфарміраваць у дзяцей ўстойлівую зацікаўленасць да мастацкіх твораў, патрэбна навучыць іх звяртаць увагу на змест, галоўную мэту твора, герояў і асабістыя сродкі ўспрымання мастацкіх вобразаў.

Разуменне дзецьмі дашкольнага ўзросту твораў мастацкай літаратуры цесна звязана з жыццёвым вопытам. Калі літаратурныя сітуацыі адрозніваюцца ад непасрэдных асабістых уражанняў дзяцей, яны могуць быць ім не зразумелыя. Такім чынам для знаёмства дзяцей дашкольнага ўзросту з творамі мастацтва ажыццяўляецца падбор літаратуры з акцэнтам на бытавыя зносіны паміж асобамі. У старэйшым дашкольным узросце дзеці пачынаюць усведамляць падзеі, якіх не было ў іх асабістым вопыце, іх цікавяць не толькі ўчынкі героя, але і матывы ўчынкаў, перажыванні, пачуцці. Яны здольныя часам ўлоўліваць падтэкст [3].

Успрымання дашкольнікамі мастацкай літаратуры разглядаецца як актыўны і самастойны працэс, які прадугледжвае менавіта дзейнасць, якая ўвасабляецца ва ўнутраным удзеле, суперажыванні героям твора, ва ўяўным перанясенні падзей на самога сябе, у выніку чаго ў дзіцяці ўзнікае эфект як быццам ён сам прысутнічае і прымае ўдзел у падзеях мастацкага твора. Дзіцячая мастацкая літаратура павінна выкарыстоўвацца як сродак развіцця гуманых якасцей асобы, чалавечнасці: справядлівасці і добра, пачуцці грамадзянскасці. Гутаркі праблемнага характару дапамагаюць сфарміраваць канкрэтныя ўяўленні дзіцяці пра творы, даць выразную ацэнку персанажаў [4].

Старэйшымі дашкольнікамі пры ўспрыманні твораў можа быць дадзена асэнсаваная адзнака персанажам, якая сфармавалася ў іх пад уздзеяннем выхавання меры паводзін чалавека ў асяроддзі. Суперажываючы героям, адсочваючы развіццё сюжэту, супастаўляючы падзеі, апісаных ў творах, з тымі, што яму даводзілася назіраць у жыцці, дзіця можа дакладна разумець казкі і рэалістычныя апавяданні, а да канца дашкольнага ўзросту — нейліцы і перакруткі. Інсцыпіраванне дазваляе дзецям стаць на месца герояў, больш глыбока разумець адносіны паміж героямі твора. З дапамогай педагога дзеці вучацца выразна агучваць персанажа казкі ці апавядання і разам з гэтым супастаўляць дзеянні ў творах з рэальным перажываннем вопытам. А. С. Ушакова, А. М. Струніна лічаць, што на занятках па азнаямленню з мастацкай літаратурай павінны быць адабраны творы розных жанраў (вершы, апавяданні, казкі), якія маюць тэматычнае

судносіны, якія аб'ядноўваюцца агульнымі персанажамі або па імя розных герояў, але якія маюць розныя сюжэты і развіццё дзеянняў [4].

Метады азнаямлення з мастацкай літаратурай могуць быць апісаны каротка наступным чынам. Да асноўных метадаў ставяцца:

1) чытанне педагога па кнізе ці на памяць. Педагог, калі чытае, перадае асноўную думку пісьменніка, уздзейнічае на пачуцці і розум слухачоў. Большасць твораў літаратуры чытаецца па кнізе;

2) гаварэнне (пераказ) выхаватэля. Гэта перадача тэксту ў адносна вольнай форме (дазваляецца замена і перастаноўка слоў). Дадзены метады забяспечвае больш магчымасці прыцягнуць увагу дзяцей;

3) інсцэніраванне. Гэты метады можа разглядацца як спосаб другаснага азнаямлення з мастацкімі творамі;

4) завучванне на памяць. Выбар спосабу перадачы твора (гаварэнне або чытанне) вызначаецца жанрам твора і узростам слухачоў.

Засвойваючы ўтрыманне твора, дзеці вучацца перадаваць словы розных герояў. І нават калі яны паўтараюць інтанацыі педагога, гэта закладвае асновы для далейшага самастойнага развіцця інтанацыйнай выразнасці ў больш старэйшым узросце.

Пераказ твораў мастацкай літаратуры або завучванне іх таксама ўплывае на развіццё фантазіі і пабуджае да складання асабістых твораў. Таксама гэта ўплывае на развіццё маўлення дашкольнікаў: творчы пераказ у групах або асобна выклікае патрэбу ў пошуку адпаведных слоў і выразе пэўных эмоцый, якія патрабуе змест твора. Педагог, у працэсе пераказа твора дзецьмі, можа дапамагаць ім з дапамогай метадычнага матэрыяла: выявы знаемых мастакоў, малюнкi да казак, цацкі [5].

Заклучэнне. Асаблівасцямі ўспрымання дзяцей у старэйшым дашкольным узросце з'яўляецца здольнасць да суперажывання героям, уменне сачыць за развіццём сюжэту і супастаўляць падзеі, апісаныя ў творы, з тымі, што яму прыходзілася назіраць у жыцці, старэйшыя дашкольнікі здольныя больш глыбока ўспрымаць змест літаратурнага твора і асэнсоўваць некаторыя асаблівасці мастацкай формы, што паказвае змест. Павышэнне і падтрыманне высокага ўзроўню развіцця цікавасці да чытання ў дзяцей старэйшага дашкольнага ўзросту патрабуе актыўнай працы ў цесным супрацоўніцтве з бацькамі і стварэння спецыяльных умоў, спрыяльных зацікаўленасці дашкольнікаў у чытанні. Таксама успрымаючы твор, яны могуць даць ўсвядомленую, асэнсаваную ацэнку персанажам, прыкладаючы ў сваіх уяўленнях сфармаваліся ў іх пад уздзеяннем выхавання меры паводзін чалавека ў асяроддзі.

Спіс цытаваных крыніц

1. *Запорожец, А. В.* Избранные психологические труды : в 2 т. / А. В. Запорожец. — М. : Педагогика, 2009. — Т. 1 : Психология восприятия ребёнком-дошкольником литературного произведения. — 128 с.
2. *Акулова, О. В.* Чтение художественной литературы / О. В. Акулова, Л. М. Гуревич. — М. : Детство-Пресс, Сфера, 2012. — 192 с.
3. *Дунаева, Н.* О значении художественной литературы в формировании личности ребёнка / Н. Дунаева // Дошк. воспитание. — 2007. — № 6. — С. 35—39.
4. *Ушакова, О. С.* Методика развития речи детей дошкольного возраста / О. С. Ушакова, Е. М. Струнина. — М. : Детство-Пресс, 2013. — 128 с.
5. *Алексеева, М. М.* Методика развития речи и обучения родному языку дошкольников : учеб. пособие для студентов сред. пед. заведений / М. М. Алексеева, В. И. Яшина. — 3-е изд., стер. — М. : Академия, 2000. — 400 с.

УДК 378

А. А. Щербатюк

Учреждение образования «Барановичский государственный университет», Барановичи, Республика Беларусь

ФОРМИРОВАНИЕ ПРЕДСТАВЛЕНИЙ О КУЛЬТУРЕ ПОВЕДЕНИЯ У ДЕТЕЙ СТАРШЕГО ВОЗРАСТА В СЮЖЕТНО-РОЛЕВОЙ ИГРЕ

Введение. Ряд педагогических и психологических исследований показывает, что важным средством воспитания нравственных качеств личности, в том числе и культуры поведения, является сюжетно-ролевая игра, которая обладает огромным эмоциональным воздействием на ребёнка, выступает источником формирования его социального опыта. Отождествляя себя со взрослыми, ребёнок-дошкольник в сюжетно-ролевой игре воспроизводит их функции и отношения между ними в специально создаваемых им самим условиях (Л. С. Выготский, Р. И. Жуковская, Н. Я. Иванова, А. В. Запорожец, А. Н. Леонтьев, Е. Н. Литвинова, А. А. Люблинская, Д. В. Менджерицкая, Г. В. Павленко, Н. С. Пантина, А. П. Усова, Д. Б. Эльконин). Так, в исследованиях Р. И. Жуковской доказано, что нравственно ценное содержание детских сюжетно-ролевых игр, способствует развитию моральных, патриотических чувств, чувства привязанности к родным и близким. Д. В. Менджерицкая обращает внимание на возможности содержания игры для воспитания